

1.01
Prejeto 8. 9. 2009

UDK 355.40(73):94(497.4:436.5)"1943/1944"

Blaž Torkar*

Misija Maple in stotnik Charles Fisher

IZVLEČEK

Ameriški stotnik Charles Fisher je bil vodja ameriške misije Maple, ki jo je med slovenske partizane v IV. operativno cono poslal Urad za strateške službe (Office of Strategic Services - OSS). Misija je imela nalogo, da s partizansko pomočjo prodre v Avstrijo, tam organizira odpor in da pošilja zbrane obveščevalne informacije v bazo. Ves čas svojega bivanja pri partizanih je misija imela omejeno gibanje, poleg tega pa so ji partizani na različne načine omejevali odhod na sever. Zaradi tega je bil Fisher v svojih poročilih zelo kritičen in poln obtožb na račun partizanskega gibanja. Nazadnje se je uspel prebiti na Pohorje, medtem pa se je tudi osmerica njegovih agentov zaradi izrednih razmer vrnila v bazo. Dne 26. decembra 1944 je Fisher skupaj z drugimi partizani padel v nemško zasedo v Tuhinjski dolini in bil ubit. Njegovo delo so uspešno nadaljevali preživeli člani misije, ki so delovali pod imenom skupina Grady-Mansion in še naprej oskrbovali bazo z obveščevalnimi informacijami s terena, ki so bila za zaveznike uporabna. Poskusi OSS, da bi v Avstriji organizirali odpor, so se popolnoma izjalovili. Partizani so zavirali vsak poskus infiltracije misij in skupin OSS v Avstrijo in možnost, da bi tam organizirali učinkovit odpor proti nacistom.

Ključne besede: Slovenija, druga svetovna vojna, partizani, zavezniki, vojaške misije, ameriška obveščevalna služba OSS, misija Maple, Charles Fisher

ABSTRACT

MISSION MAPLE AND CAPTAIN CHARLES FISHER

The American captain Charles Fisher was the commander of the US Maple Mission, sent to join the Slovenian partisans in the 4th Operation Zone by the Office of Strategic Services - OSS. The task of this mission was to advance to Austria, organise a resistance there and keep sending the intelligence it collected to the base. Throughout its stay with the partisans, the movement of this mission was restricted. Furthermore, the partisans prevented it, in various ways, from proceeding north. Therefore in his reports Fisher was very critical and expressed many complaints about the partisan movement. Finally he managed to make his way to the Pohorje hills, while eight of his agents returned to base due to the emergency situation. On 26 December 1944 Fisher and the partisans fell into a German ambush in the Tuhinjska dolina valley, and Fisher was killed. His work was continued successfully by the surviving members of the mission, operating under the name Grady-Mansion group and supplying the base with intelligence from the field, which was very useful to the Allies. The OSS attempts to organise a resistance in Austria were completely unsuccessful. The partisans impeded any

* Univ. dipl. zgodovinar in obramboslovec, kustos, Vojaški muzej Slovenske vojske, Engelsova 15, SI-2111 Maribor; e-naslov: blaz.torkar@mors.si

attempt of OSS missions and groups to infiltrate Austria as well as the possibility of a successful resistance against the Nazis being organised there.

Key words: Slovenia, World War II, partisans, Allies, military missions, US intelligence service OSS, Maple Mission, Charles Fisher

Uvod

V zadnjem letu in pol druge svetovne vojne je bil prvi cilj britanskih obveščevalnih služb prodiranje v nemški rajh, na ozemlje predvojne Avstrije, da bi tam organizirali obveščevalno mrežo in avstrijski odpor. Inake cilje je imel tudi ameriški Urad za strateške službe (*Office of Strategic Services - OSS*), ki je skušal poiskati zveze s pripadniki avstrijske komunistične stranke in z drugimi odporničskimi skupinami, da bi jih lahko opogumili za odpor proti nacistom. Skupinam in misijam zahodnih zaveznikov je sledila tudi Sovjetska zveza, ki je prav tako oblikovala skupine za prodor v nemški rajh.. Že marca 1944 je OSS razmišljal o ustanovitvi avstrijskega odseka na Bližnjem vzhodu, ki bi ga vključili v OSS Bari (*Special Bari Service - SBS*), iz katerega je OSS vodil operacije v Jugoslaviji. Eno od možnih izhodiščnih območij za morebitni prodor je bilo tudi partizansko območje IV. operativne cone na slovenski meji z Avstrijo. Misija Maple je bila ena od pomembnejših misij, s katero je OSS načrtoval prodor in organizacijo odpora v Avstriji, kar pa mu na žalost ni uspelo.¹ Pomembno vlogo za prodor na sever sta za anglo-ameriške misije imela Vzhodnokoroški in Zahodnokoroški odred, ki ju je sprva vodil štab Koroške grupe odredov. Po 12. septembru 1944 pa je Glavni štab NOV in POS ukazal odreda združiti v Koroški odred, kar je pomenilo, da so precejšen del moštva poslali v druge enote IV. operativne cone.

Američani in organizacija protinacističnega upora v Avstriji

Konec leta 1943 so bili v ameriških in britanskih obveščevalnih službah sprva navdušeni nad možnostjo prodora na sever, vendar je že leta 1944 to navdušenje pojenjalo in se sprevrglo v tragedijo. Ameriški major Franklin Lindsay, vodja zavezniške misije Cuckold v IV. operativni coni in kasneje vodja neodvisne ameriške misije pri štabu maršala Tita, je v svoji knjigi zapisal: "Na koncu pa iz vseh teh avstrijskih prerivanj med Britanci, Američani, partizani in Kominterno ni bilo nič, ker ni bilo podpore v Avstriji in zaradi napadalnosti Nemcev, ki so se vtihotapljali v poskusne sonde, poslana iz četrte cone, in jih uničevali."²

¹ The National Archives and Records Administration (dalje NARA), Washington, Record Group (dalje RG) 226, Entry (dalje E) 154, Box (dalje B) 14, File (dalje F) 185, Project Austrian Desk SI, 2. 3. 1944, str. 1-3. Več o OSS in prodoru drugih ameriških misij v Avstrijo v Dušan Biber: Ameriške misije, slovenski partizani in prodor na sever. V: Zbornik Janka Pleterskega. Ljubljana 1998, str. 419-420: Gorazd Bajc: Operacija Julijska krajina, Severovzhodna meja Italije in zavezniške obveščevalne službe (1943-1945). Koper 2006, str. 117-121.

² Franklin Lindsay: Ognji v noči. Z OSS in Titovimi partizani v medvojni Jugoslaviji. Ljubljana 1998 (dalje Lindsay, Ognji v noči), str. 208.

Novembra 1944 so skupno anglo-ameriško vojaško misijo, podobno kot pri drugih enotah, tudi v IV. operativni coni razdelili v dve, ameriško in britansko misijo. Vse dotedanje člane anglo-ameriške misije v IV. operativni coni so odpoklicali iz Slovenije, tako da je bilo pri štabu cone v začetku leta 1945 samo še osem britanskih in ameriških vojakov in civilistov. V britanski vojaški misiji so bili vodja major Douglas Owen ter vodnika Vučko Vučković in Campbell, v ameriški pa samo Robert Perry (Bob Plan). Britanski major Whittlefield je 5. januarja 1945 odpotoval iz Slovenije na poročanje v Bari in ob vrnitvi 5. februarja 1945 ostal pri GŠ NOV in POS.³

Britanska SOE je bila prva tajna služba, ki je pripravila načrte za prodor v Avstrijo iz območja IV. operativne cone. Podpolkovnik Peter Wilkinson, vodja centralne evropske sekcije SOE in šef misije Clowder, ter njegov pomočnik major Alfgar Hesketh Prichard (psevdonim Alfgar Cahusac) sta decembra 1943 odšla v Titov vrhovni štab, da bi jima odobril območje IV. operativne cone za prehodno točko v tretji rajh. Tito je načrt odobril in Wilkinson in Prichard sta 24. decembra 1943 prispela v Slovenijo.

Misija je imela nalogo, da ustvari osnovo za pošiljanje britanskih agentov v Avstrijo in Italijo. Njuna prva postaja je bil GŠ NOV in POS nato pa Koroška na severni strani Karavank, kjer je deloval Vzhodnokoroški odred pod nadzorom IV. operativne cone. Po neuspelem poskusu, da bi pozimi prekoračili Karavanke, se je Wilkinson vrnil v Italijo, da bi organiziral podporo za izkoriščanje možnosti odhoda agentov na sever v Avstrijo. Dne 15. maja 1944 se je partizanom IX. korpusa pridružil podpolkovnik Charles Villiers (imanovali so ga Buxton), Wilkinsonov namestnik, ki se je skupaj s Prichardom napotil prek Karavank h Koroškemu odredu. Alfgarja Pricharda so nato najverjetneje ubili partizani, čeprav so še danes različna mnenja in tudi polemike glede njegove smrti.⁴

Iz baz OSS v Italiji so na slovensko ozemlje pošiljali vedno več skupin in misij za prodor na sever, na avstrijsko Koroško in Štajersko. V štab IV. operativne cone je prihajalo vedno več zavezniških misij, na voljo pa je bilo tudi vedno več zavezniškega orožja in opreme, namenjene partizanskemu gibanju. Dne 3. marca 1944 je vodja delavske sekcije OSS za Italijo, ki je imela nalogo vzpodbuditi k uporabi proti silam osi delavske stranke in skupine, Edward E. Mosk, prišel v Bari in se dva dni kasneje sestal z generalom Vladimirjem Velebitom ter 28. marca z Vladimirjem Dedijerjem. Osnovali so načrt, da bo OSS vzpostavil svoje oporišče na ozemlju, ki so ga nadzirali partizani, poleg tega pa bo s partizansko pomočjo navezal stike z ilegalnimi odporiški skupinami in delavskimi organizacijami v Avstriji, na Madžarskem in Nemčiji. V skupini, določeni za Avstrijo, naj bi bila dva izurjena agenta in radiotelegrafist. V ta namen so v OSS izurili enajst agentov in šest radiotelegrafistov, ki naj bi na začetku delovali na območju Beljak-Celovec-Gradec. Dne 12. avgusta 1944 je vodja avstrijske sekcije OSS, podpolkovnik Howard M. Chapin, skupaj z Moskom posredoval Titu natančne podatke o teh agentih in njihove biografije, poleg tega pa sta oba priporočila, naj se Tita vpraša za dovoljenje za pristanek med partizani, a obenem da se mu posreduje kar naj-

³ Dušan Biber: Tito-Churchill, Strogo tajno. Zagreb 1981, str. 537, 538.

⁴ Lindsay: Ognji v noči, str. 184-187; več o vzrokih smrti majora Cahusaca v Marijan Linasi: Še o zavezniških misijah ali kako in zakaj je moral umreti britanski major Cahusac. V: Zgodovinski časopis, 2004, št. 1-2, str. 99-116.

manj informacij, kajti ti možje naj ne bi dolgo ostali na ozemlju, ki ga nadzorujejo partizani.⁵

Tako Američani kot Britanci so jeseni 1944 na temelju prvih poročil iz Avstrije začeli spreminjati svoje sodbe o stanju odpora v Avstriji. Ugotavljali so, da med avstrijskim prebivalstvom ni znakov uporništvu in protinacizma. Imeli so sicer nekaj informacij o manjših protinacističnih skupinah, ki pa so bile v večji meri pasivne. Hkrati lahko zapišemo, da so bili Američani vedno bolj nezadovoljni zaradi nepripravljenosti slovenskih partizanov pri prodoru na sever, zato so se pri OSS odločili, da bodo pošiljali svoje skupine neposredno na avstrijsko ozemlje, brez predhodnega dovoljenja partizanov. Te skupine so sestavljali pretežno avstrijski državljani in dezertirji nemške vojske ter levičarji, ki so večinoma tragično končali, saj so jih nacisti zajeli.⁶

OZNA je o namenih ameriških misij za infiltracijo v Avstrijo zapisala: "Ameriška misija pri Gl. štabu NOV je poslala tudi ekipo v IV. operativno cono na Štajersko z nalogo, da organizira in vodi ilegalne organizacije v Avstriji, da plasira med te revolucionarje svojo propagando in agenturo. Njih delo pa ni baziralo samo na infiltraciji agenture v avstrijske ilegalne organizacije, ampak so se aktivno zanimali tudi za naše funkcionarje in NOB sam."⁷ Zavezniške obveščevalne službe so upale, da se bo v Avstriji proti koncu vojne kljub vsemu razvilo odporništvu, in sicer s pomočjo italijanskih, slovenskih in hrvaških partizanov, in da bo Avstrija postala dejaven subjekt pri uničenju nacizma in ustvarjanju povojne Evrope. To pa se kljub njihovim velikim prizadevanjem ni zgodilo.

Sestava in naloge misije Maple

Skupina dvanajstih agentov ameriškega stotnika Charlesa Fisherja, imenovana tudi misija Maple (nosila je šifro J-9), je v svojih vrstah vključevala osem agentov delavske sekcije OSS. Slednjo viri pogosto navajajo kot Moskova skupina ali Orchid, ki so jo sestavljali Ernst Knoth, Charles Deutner, Guy Justin, Walter Hass, Robert Weichman, Arthur Bartl, Joseph (Julius) Rosenfeld ter Charles Martin. Poleg Moskove skupine so bili Fisherju neposredno podrejeni trije agenti avstrijske sekcije za tajno delovanje, ki je delovala v okviru OSS Srednja Evropa (OSS-SICE). Omenjeno sekcijo je vodil podpolkovnik Howard M. Chapin. Moskova skupina sicer ni sprejemala Fisherjeve oblasti, vendar so ga partizani obravnavali kot odgovornega tudi za agente delavske sekcije. Fisherjevo skupino avstrijske sekcije za tajno delovanje, ki jo viri OSS tudi imenujejo misija Maple, so sestavljali Robert Perry (Bob Plan), poročnik Robert Quinn in vodnik Thabit. V ameriških dokumentih se občasno omenjata tudi neki Moston in poročnik Pavlovič, ki se je moral kmalu po prihodu misije vrniti zaradi bolezni. Misija je po dnevih čakanja na Titovo dovoljenje slednjega le dočkala in 27. avgusta 1944 varno pristala na partizanskem letališču v Nadlesku. Quinn v svojem poročilu navaja, da so Fisherju

⁵ NARA, RG 226, E 190, B 97, F 125, to Bari from Kollender, 12. 8. 1944; RG 226, E 154, B 25, F 360, Tunic project, nedat.

⁶ Bogo Gorjan: Zavezniške misije na Koroškem in Štajerskem 1944-45: operacija Avstrija. Koper 2003 (dalje Gorjan, Zavezniške misije), str. 158.

⁷ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Republiški sekretaria za notranje zadeve SRS (AS 1931), t. e. 742 301-88/ZA, Ameriška vojna misija. Rekonstrukcija ameriške misije iz dobe NOB.

in štirim možem dovolili, da se skupaj s komisarjem 29. septembra 1944 premaknejo na sever.⁸

Naloga misije je bila, da s pomočjo partizanov prodre v Avstrijo, tam organizira upor in pošilja obveščevalne podatke v Bari. Naloga je bila optimistično zastavljena, poleg tega pa sekcija OSS za Avstrijo ni obvestila Lindsaya, kot pristojnega zavezniškega častnika v IV. operativni coni, da Fisherjeva skupina pride na območje njegove cone. Sam Lindsay je podvomil v možnost uspešnega prodora tako velike skupine v Avstrijo, poleg tega pa skupina ni imela jasnega načrta, kako prodreti na avstrijsko ozemlje, in ni imela niti ustreznih civilnih oblačil in dokumentov.⁹ Člani misije so se pred odhodom pripravljali v sekciji OSS za Avstrijo, ki so jo v večini sestavljali Avstrijci, med katerimi je bilo veliko vojnih ujetnikov in ubežnikov, ki so zapustili Avstrijo po njeni priključitvi tretjemu rajhu leta 1938.

Nesporazumi stotnika Fisherja s partizanskim vodstvom

Fisherjeva poročila, poslana v Bari, so bila polna obtožb zaradi partizanskega zavračanja pri nudenju pomoči, ki bi bila nujno potrebna za prodor misije čez Dravo. Veliko je poročal o omejevanju gibanja celotne misije in o nenehnih izgovorih partizanskega vodstva, da so nemške sile ali pa skrb za varnost zaveznikov krivi za njihovo odlaganje odhoda v Avstrijo. Fisher je menil, da so vzroki za tako ravnanje partizanov politični in ne vojaški. V delu svojega poročila tako navaja: "Vsak pogovor se je končal na skoraj isti točki. Pri vsakem so bile uporabljene besede drugačne, navedeni vzroki so bili drugačni, vsak pogovor je trajal različno dolgo, vse je bilo drugačno, razen skupnega izida, ki je bil vedno enak: 'Počakati moramo še nekaj dni, položaj se je spremenil in trenutno bi se bilo zelo ne-spametno lotiti tako nevarne naloge.' V kratkem bo imel boljše novice za nas in tako naprej brez konca in kraja.

Ton pogovorov je vljuden, prijateljski in navidezno se nam vsi trudijo čim bolj pomagati. Med nami ni nobenih napetih odnosov in vse je popolno, razen tega, da ne pridemo nikamor.

Po nekaj takih pogovorih, kot so opisani zgoraj, sem komisarju zagotovil, da ga nismo prosili za to, da nam zagotavljajo varnost. Razložil sem mu, da se popolnoma zavedamo vseh nevarnosti, ki jim bomo lahko izpostavljeni, in da sem mu pripravljen, zmožen in željan dati pisno zagotovilo, da v primeru, da se nam kaj zgodi, ne bo nikakor za to odgovoren.

Razložil sem mu, da je nujno, da nadaljujemo s svojim delom, in da če so na naši poti ovire ali nevarnosti, jih pač moramo sprejeti. Ne moremo namreč čakati na to, da se bo pred nami odprla zlata pot, posuta z oranžnimi cvetovi in pokrita z rdečo preprogo. Moramo iti naprej ne glede na nevarnost, zato sem ga prosil, naj nam dovoli oditi na sever, pri čemer naj bi nam njihov kurir kazal pot. To prošnjo je ne samo enkrat, ampak več kot desetkrat vljudno in malo izmuzljivo, a odločno zavrnil.

⁸ NARA, RG 226, E 124, B 28, F 220, Report of Lieutenant Robert Quinn, 4. 2. 1945, str.1-3; Tone Ferenc: Opombe k poročilu Franklina Lindsaya. V: Borec, 1983, št. 2, str. 112.

⁹ NARA, RG 226, E 124, B 28, F 220, Report on Orchid team, 25. 2. 1945, str. 3.

Po mojem mnenju partizani uporabljajo politiko popolnega obstrukcionizma ... Naj enkrat za vselej poudarim, da partizani pod nobenim pogojem ne dovolijo, da bi zavezniški častnik ali pa njegova ekipa odšla na izvidniške odprave zunaj svojega štaba z namenom, da bi pridobila dodatne obveščevalne podatke. Obveščevalni podatki v Sloveniji so zdaj omejeni na dnevne ali tedenske partizanske obveščevalne izročke, iz katerih potegnejo tisto, kar je zaželeno."¹⁰

Po Fisherjevem mnenju so partizani hoteli sami zasesti južne dele Avstrije, saj bi s tem tudi omogočili vključitev tamkajšnih Slovencev novi Sloveniji. Slovenija je ta območja zahtevala kot nagrado za njen prispevek v boju proti nacifašizmu in ker so ta območja pretežno poseljena s Slovenci, ki bi se morali na osnovi geografskih, tradicionalnih in zgosodovinskih razlogov priključiti Sloveniji. Menil je, da Slovenecem tega ne moremo zanikati, vendar je opozarjal, da ni uspel izvedeti, kaj o tem mislijo Avstrijci. Možne ovire je tudi videl v sovjetskih zahtevah, ker so partizani želeli, da bi Rdeča armada prodrla v Avstrijo pred zahodnimi zavezniki. Menil je, da si partizani želijo, da zavezniki ne bi prodirali v Avstrijo in da jim je to treba kar se da onemogočiti.

Glede vzrokov za partizansko prepoved prodora misije Maple na sever je Fisher menil: "Ne pustijo nam oziroma ne morejo nam dovoliti, da nadaljujemo pot proti severu in končno prodremo v Avstrijo zaradi enega izmed dveh razlogov oziroma kombinacije obeh. Prvi razlog je politične narave in zadeva vprašanje slovensko-avstrijske meje. Ker ne vedo zagotovo, kakšni so naši nameni v zvezi s to mejo, je čisto mogoče, da ne želijo, da stikamo tam gori, saj nas tam ne morejo nadzirati in vedeti, kaj počnemo. Tukaj imajo lahko prste zraven tudi Rusi. Drugi razlog pa je ta, o katerem smo govorili že zgoraj, in sicer njihova skrb za našo varnost."¹¹

Smrt stotnika Fisherja

Kljub vsem oviram je Fisherju uspelo prebiti na Pohorje. Tu so hitro naleteli na nemške napade, katerim je sledilo tudi poslabšanje vremena. Po začetku nemške ofenzive decembra 1944 je Fisher poročal v Bari, da potekajo hudi boji med partizani in divizijo Prinz Eugen iz Celja. Poleg tega so doživeli dva močna napada domobranskih bataljonov in ustaške divizije iz smeri Dolenjske. Poročal je o hudih bojih za Mozirje ter da Nemci uporabljajo havbice, minomete, lahke tanke ter oklepna vozila.¹² Osem od dvanajstih članov, ki je prišlo s Fisherjem na Štajersko, se je zaradi izrednih razmer odločilo vrniti na Dolenjsko in od tam v Bari. Fisher je skupaj s trojico avstrijske sekcije za tajno delovanje, poročnikom Robertom Quinnom, Robertom Perryjem in narednikom Thabitom, ostal pri štajerskih partizanih. Dne 21. decembra 1944 je Quinn zapustil Fisherja in Perryja ter se začel pomikati proti jugu v GŠ NOV in POS. Od tam se je 5. januarja 1945 vrnil v Bari. Dne 26. decembra 1944 sta Perry in Fisher v Tuhinjski dolini skupaj z drugimi partizani padla v zasedo in Fisher naj bi v bojih z Nemci umrl. Perry v svojem poročilu navaja, da so bili v Veliki Lašnji napadeni s strani nemških enot in da se je skupina razdelila. Takrat je Perry nazadnje videl Fisherja, ki je bil v skupini skupaj z britanskim majorjem Mathiusom in poročnikom Parksom. Fisher naj bi izgubil

¹⁰ NARA, RG 226, E 124, B 28, F 220, Report of Captain Fisher, 8. 10. 1944, str. 1-2.

¹¹ NARA, RG 226, E 124, B 28, F 220, Report of Captain Fisher, 8. 10. 1944, str. 3.

¹² NARA, RG 226, E 136, B 20, F 206, from Fisher to Chapin, Suker, Cox, 11. 12. 1944.

življenje nekje pri Novi Štifti v zgornji Tuhinjski dolini. V arhivskih dokumentih GŠ NOV in POS je med člani anglo-ameiških misij, ki so padli, bili zajeti in pogrešani, zapisano, da je Fisher pogrešan od nemške ofenzive na Štajerskem decembra 1944. Kasneje so Perryju povedali, da sta bila Mathius in Parks ranjena, medtem ko o Fisherju ni bilo sledu. Proti koncu vojne in po njej je OSS raziskoval vzrok smrti Fisherja, vendar niso uspeli dobiti neposrednih očitvidcev, groba ali potrditve, da je Fisher resnično mrtev. Nekateri so upali oziroma krožile so govorice, da je še vedno živ.¹³

Dne 25. septembra 1945 je general Donovan poslal Fisherjevi materi pismo, v katerem ji je pojasnil da je njen sin pogrešan in da jo bodo obvestili v primeru, če dobijo kakšno novo informacijo.¹⁴ Po Fisherjevem izginotju sta Perry in Thabit ostala na Štajerskem, kjer sta s pomočjo poveljstva IV. operativne cone zbirala in pošiljala v bazo vojaške obveščevalne podatke in pomagala pri organiziranju prehodov v Avstrijo. O Fisherju je OSS poizvedovala že med vojno tudi pri misiji Arrow in Alum. Tako Alum 3. marca 1945 piše, da ne vedo absolutno nič o Fisherjevi smrti.¹⁵ Najverjetneje je Fisher padel v bojih z Nemci blizu Nove Štife, kjer danes stoji njemu posvečen spomenik.

OZNA in Fisherjeva skupina agentov

V dokumentih OZNE oziroma rekonstrukciji UDV o ameriški in britanski vojni misiji se skupino Orchid in celotno misijo stotnika Fisherja vodi kot problem "Hoolywood-SBS" oziroma šifra "Hoolywood." Po pisanju OZNE naj bi se pri IV. operativni coni nahajale skupine ameriške vojaške obveščevalne službe za Srednjo Evropo, ki so se imenovalе skupine za infiltracijo v Avstrijo. Člani misije naj bi imeli stalne zveze z upornimi skupinami v Avstriji, čeprav ne najdemo konkretnjših dokazov o povezavah. Po navedbah OZNE naj bi skupino vodil stotnik Fisher, ostali člani pa so: Quinn John, Thabite W., Peru R., Bartl A., Quetner Charles, Haas W., Justi G., Martin Charles, Rosenfelt J., Wishman R., Roht M. V OZNI so bili mnenja, da pravi vzrok prihoda teh obveščevalcev na Štajersko ni bil ugotovljen. Člani skupine naj bi se zanimali tudi za NOB in partizanske funkcije.¹⁶

Če primerjamo arhivsko dokumentacijo lahko zaključimo, da je OZNA pravilno sklepal, da ni pravih informacij glede obstoja učinkovitega odpora komunistične organizacije v Avstriji, kar bi se moralo kazati tudi v stikih s partizani na spodnjem Štajerskem.

Skupina Grady-Mansion

Po smrti (izginotju) stotnika Fisherja so preostali člani avstrijske sekcije OSS za tajno delovanje, poročnik Robert Quinn, Robert Perry ter vodnik Thabit, ostali na

¹³ ARS, AS 1851, t. e. 24/II, a. e. 10123, člani zavezniških vojnih misij v Sloveniji, kartoteka članov zavezniških vojnih misij v Sloveniji, 1943-1945; NARA, M 1642, Roll 46, Captain Charles Fisher, 22. 8. 1945; RG 226 E 136, B 20, F 206, from Fisher to Chapin, 21. 12. 1944.

¹⁴ NARA, M 1642, Roll 46, Letter to Mrs. Fisher, 25. 9. 1945.

¹⁵ NARA, RG 226, E136, B 31, F 317, 3. 3. 1945.

¹⁶ ARS, AS 1931, t. e. 742 301-86/ZA, Ameriška vojna misija, problem "Hoolywood-SBS", str. 3.

Štajerskem in nadaljevali s svojim obveščevalnim delom v IV. operativni coni. Skupina je delovala pod imenom Grady ali Grady-Mansion (šifra Oyster).¹⁷ Eden od članov te skupine, radiotelegrafist Robert Perry, ki ga je OSS v svojih evidencah vodil kot jugoslovanskega civilista, je pod imenom Grady nadaljeval svoje delo in še dalje pošiljal informacije vojaške narave o sovražnikovih načrtih in njegovih pripravah na obrambo. Veliko si je prizadeval najti grob stotnika Fisherja ter vse očitve, ki so bili navzoči med hudimi boji z nemškimi enotami. Veliko je pisal o vojaških razmerah v Sloveniji in na avstrijskem Koroškem, kamor se je prebil decembra 1944. Med 5. in 15. decembrom 1944 se je skupaj s Thabitom poskušal kar trikrat prebiti na Pohorje, vendar so vsi napor propadli zaradi močnih nemških posadk na tem območju. Thabit je kmalu zatem odšel v Italijo in skupaj s partizani prispel na Pohorje 20. februarja 1945. Zapisal je, da so 3 od 12 članov Fisherjeve skupine evakuirali zaradi bolezni, 5 zaradi drugih vzrokov, dva sta bila v partizanski bolnici, vodja Fisher pa je bil pogrešan v bojih z Nemci. Analiza OSS-poročila Maple-Grady navaja, da so bila Perryjeva poročila za OSS pomembna in uporabna. Njegovo razumevanje in tolmačenje partizanske taktike je bilo, da partizani vedno napadajo iz zased, v primeru ko so napadeni, pa se vedno razdelijo na manjše skupine in tako sovražniku onemogočijo zasledovanje in uničenje.¹⁸

Perry je podal tudi natančne podatke o številu partizanskih enot na Štajerskem ter o njihovih premikih. Ugotavljal je, da so bile partizanske izgube v spopadih majhne, ker se ti pravočasno umaknejo iz središča spopada. Analiziral je tudi partizanske vojaške poveljnike in politične komisarje, pri čemer se je osredotočil na njihove voditeljske sposobnosti in vojaško znanje. Vojaški poveljnik je skrbel za vojaške operacije, medtem ko je politični komisar skrbel za to, da je bil vsak partizan na svoji zadolžitvi. Disciplina ni bila stroga, hrana ni bila slaba, bojna sposobnost je bila boljša pri prostovoljcih kot pri mobilizirancih. Partizanski borci niso bili komunisti, razen nekaj posameznikov, na katere je močno vplivala komunistična in prosovjetska propaganda.

Bil je mnenja, da bi ljudje raje sprejeli anglo-ameriški nadzor kot pa sovjetski. Partizanska propaganda je bila usmerjena v tržaško vprašanje in tisto o Koroški. Maja 1945 je Perry prisostvoval nekaj manjšim incidentom med britanskimi in jugoslovanskimi enotami na Koroškem. Bil je mnenja, da imajo ljudje občutek, da Anglo-Američani nočejo dati Jugoslovanom ozemlja, do katerega imajo vso pravico. Ljudje na Koroškem so bili v splošnem protipartizansko usmerjeni, razen lokalni Slovenci. Ti so se zavzemali, da Slovenija postane del nove Demokratične federativne Jugoslavije, vendar ne pod komunističnim vplivom. Perry je zapisal, da so se Slovenci pripravljali boriti za vse ozemlje Koroške in Štajerske, kjer živi slovenska manjšina. Nič mu ni bilo znanega o povezavah med slovenskimi in avstrijskimi komunisti.¹⁹

Ocenjeval je tudi, da je bil velik del slovenskega prebivalstva naklonjen partizanom, saj so jih videli kot osvobodilno vojsko. Skupaj s partizani je tudi prečkal jugoslovansko-avstrijsko mejo in stopil v stik z odsekom OSS Celovec. Pomagal je pri pogajanjih za vdajo nemške armadne skupine E in bil posrednik, nato pa tolmač med britanskimi na eni in hrvaško-ustaškimi silami na drugi strani. Potem

¹⁷ NARA, RG 226, E 133, B 64, F 534, Maple - Grady mission, 4. 6. 1945.

¹⁸ Gorjan, Zavezniške misije, str. 147-148.

¹⁹ NARA, RG 226, E 139, B 38, F 255, Grady to HMC, 24. 4. 1945.

ko so partizani obljubili, da ne bo nihče ustreljen brez sodne razprave, je bila dosežena popolna vdaja. Perry je tudi tolmačil britanskemu brigadirju Scottu, potem pa je odšel v Trst in junija 1945 prišel v Caserto.²⁰

Sklep

Na podlagi zgodbe misije Maple lahko povzamemo, da so partizani blokirali sleherni napor zaveznikov, da dobijo obveščevalna poročila iz Avstrije, infiltrirajo agente v Avstrijo in razvnamejo avstrijsko partizansko gibanje proti nemški okupaciji. Zavezniškemu osebju niso dovoljevali nikakršne samostojne akcije pri zbiranju obveščevalnih podatkov, niso pustili zaslisevanja ujetnikov, ubežnikov in podobnih oseb, ki so prišle z ozemlja pod nemško okupacijo. Partizani so se verjetno bali, da bodo prizadevanja zaveznikov v Avstriji prišla navzkriž z njihovimi ozemeljskimi zahtevami do Celovca in Beljaka, kar je tudi krepilo nezaupanje do povojnih zavezniških namer, kar zadeva jugoslovanske notranje zadeve.

Celotna zamisel o infiltraciji skupin, posameznih agentov in kurirjev se je v primeru Avstrije izkazala kot neustrezna. Zanj niso veljale slovenske izkušnje na bivšem italijanskem ozemlju, na Primorskem in v Istri, kjer je bil slovenski odpor močan, italijanska državna oblast pa demoralizirana. Slovensko politično vodstvo je tudi počasi opustilo partizanske operacije s svojega ozemlja na avstrijsko in začelo razvijati močno politično dejavnost na lastnih tleh, da bi vplivalo na razvoj dogodkov onstran severne meje. Zavzeto so se pripravljali politično in vojaško, da bi okrepli slovenske zahteve do Avstrije in tako prehiteli kakršno koli medzavezniško povojno ureditev.²¹

Blaž Torkar

MISSION MAPLE AND CAPTAIN CHARLES FISHER

S u m m a r y

In the final year and a half of World War II, the US Office of Strategic Services attempted to establish contacts with any elements of the Austrian Communist Party and other resistance groups, as well as organise a resistance in the Third Reich with their assistance. The goal of the Maple Mission, commanded by captain Charles Fisher, was similar. The mission consisted of eight agents, often referred to as the Mosk's Group or the Orchid Group, and three agents, directly subordinate to the Austrian section for covert operations - OSS Secret Intelligence in Central Europe. In order to carry out its plan, the mission was sent to join the Slovenian partisans in the 4th Operation Zone, since it could only successfully advance to Austria with their assistance. It soon turned out that Fisher's reports sent to Bari contained many complaints about the partisans hesitating to provide assistance. Fisher, who was also under the constant supervision of the Department for the Protection of People, reported that the movements of the entire mission were restricted and that the partisan leadership kept finding excuses for delaying their advance towards Austria, claiming that this was due to the presence of the

²⁰ Dušan Biber: Mednarodni zapleti ob koncu druge svetovne vojne (Ocene in poročila ameriških obveščevalcev OSS). V: Prispevki za novejšo zgodovino, 1996, št. 1-2, , str. 134-135; NARA, RG 226, M 1642, Roll 46, Maple-Grady mission, 31. 5. 1945; RG 226, E 190, B 118, F 435, Report from Capt. Fisher, nedat.; E 133, B 64, F 534, Maple, Mansion, 4. 6. 1945; RG 226, E 124, B 28, F 220, Report from Bob Perry, str. 1-7; Gorjan, Zavezniške misije, str. 147-150; RG 226, E 99, B 34, F 6, Mediterranean Theater of Operations, January 1945; RG 226, E 99, B 33, F 4, Monthly Report for May 1945, 31. 5. 1945.

²¹ Linasi, n. d., str. 103.

German forces or the concern for the safety of the Allies. Fisher believed that the reasons for such behaviour of the partisans were political, not military. Despite all the obstacles Fisher managed to reach the Pohorje hills, where the mission soon came under attack by the Germans. The weather conditions also deteriorated. Due to the emergency situation, eight of twelve mission members who had arrived to Styria with Fisher decided to return to the Dolenjska region and to Bari from there. Thus Fisher, together with three members of the Austrian section for covert operations, remained with the Styrian partisans. On 26 December 1944 Fisher and the partisans fell into a German ambush in the Tuhinjska dolina valley, and Fisher was killed fighting the Germans somewhere around Nova Štifta. After captain Fisher's death the remaining members of the Austrian section for covert operations remained in Styria and continued their intelligence work in the 4th Operation Zone. This group operated under the name Grady or Grady-Mansion. The partisans blocked all attempts of the Allies to receive intelligence reports from Austria, infiltrate agents in Austria and stir up the Austrian partisan movement against the German occupation. The Allied personnel were not allowed to undertake any independent actions with regard to collecting intelligence or to interrogate prisoners, fugitives and similar persons, arriving from the territory under the German occupation. In case of Austria, the whole idea about infiltrating groups, individual agents and messengers turned out as inappropriate. The Slovenian political leadership gradually gave up the partisan operations in Austria and started developing strong political activities in its own territory in order to influence the developments beyond the northern border. Slovenians strived to prepare themselves in the political and military sense in order to strengthen their demands towards Austria and thus forestall any post-war arrangements agreed upon by the Allies.